

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 29

Рівне – 2017

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. – Вип. 29. – Рівне : РДГУ, 2017. – 305 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м.Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила – кандидат історичних наук, професор (м.Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, доцент (м.Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м.Чернівці)

Шугаєва Людмила – доктор філософських наук, професор (м.Рівне)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, доцент (м.Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Ченстохова, Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м.Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м.Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 30 листопада 2017 р.

ISSN 2519-1942

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 червня 2016 р.)

**Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.**

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://isf.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

31. Миронець Н.Р. Барон Федір Рудольфович Штейнгель: біографічний нарис // Наукові записки. 140 років від дня народження Федора Штейнгеля. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2010. – Вип. VIII. – С. 22-32.
32. Музей університет ІТМО [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://museum.ifmo.ru/person/628/>. Дата звернення: 02.11.17.
33. Научное наследие России [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://library.ruslan.cc/authors>. Дата звернення: 02.11.17.
34. Нахратова Т. Життя та діяльність Федора Рудольфовича Штейнгеля (за матеріалами фондової збірки Рівненського обласного краєзнавчого музею та Державного архіву Рівненської області // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Матеріали наукової конференції 25–26.10.2006 р. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – Вип. IV. – С. 194–196.
35. Непомнящий Г. Городоцький музей Ф.Р. Штейнгеля // Велика Волинь: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Житомир: Журфонд, 1994. – Т. 15. – С. 168–175.
36. Самарський політех Опорний університет. Кафедра «Высшая математика и прикладная информатика» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vmpi.samgtu.ru/node/46>. Дата звернення: 2 листопада 2017 р. Дата звернення: 02.11.17.
37. Українець А. Добродійна діяльність барона Ф.Р. Штейнгеля. – Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. До 140-річчя з дня народження Ф. Р. Штейнгеля. Вип. VII. – С. 34–42.
38. Шафранський А. Екскурсія в с. Городок Волинської губернії. Музей барона Ф. Штейнгель (із уроків отчизнознання). – Кременець: Типографія Б.А. Горинштейна, 1907. – Оттиск із журналу «Возрождение» 1907 г., июнь. – Кн. 3. – 21 с.

УДК: 943.7.088

Руслан Постолювський

«ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 Р. У НОВІТНІЙ ЧЕСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті автор проаналізував основні напрями досліджень «Празької весни» у Чехословаччині 1968-1969 рр. чеською історіографією. Вказано особливості сучасного стану вивчення проблеми чеськими вченими. За обсягом це чи не найбільший масив публікацій з новітньої історії. У дослідженнях чеських істориків широко використовуються матеріали і документи засекречених раніше компартійних, державних та правоохоронних архівів як центральних, так і регіональних.

Визначено, що сучасні чеські дослідники приділили значну увагу подіям «Празької весни» у Чехословаччині 1968-1969 рр., намагаючись насамперед провести паралель та знайти спільні та відмінні риси з подіями у різних центральноєвропейських країнах (1956 р. – Угорщина, 1980 р. – Польща). Комплексних досліджень, присвячених історії Чехословаччини 1968-1969 рр. чеськими авторами ще не проведено, хоча робота у цьому напрямку продовжується.

Ключові слова: «Празька весна», історіографія, Чехословаччина.

In the article, the author analysed the main trends of the "Prague Spring" research in Czechoslovakia in 1968-1969 by Czech historiography. The peculiarities of the present state of study of the problem by the Czech scientists are specified. By volume it is almost the largest array of publications on the latest history. In the studies of Czech historians, materials and documents of communist party, state and law enforcement archives, previously classified as secret, both central and regional, are widely used.

Key words: «Prague spring», historiography, Czechoslovakia.

In the article, the author analysed the main trends of the «Prague Spring» research in Czechoslovakia in 1968-1969 by Czech historiography. The peculiarities of the present state of study of the problem by the Czech scientists are specified. By volume it is almost the largest array of publications on the latest history. In the studies of Czech historians, materials and documents of communist party, state and law enforcement archives, previously classified as secret, both central and regional, are widely used. They publish numerous anti-interventional and reformist appeals, petitions, addresses, letters, protests from representatives of the Czechoslovak public from the press and archive materials of the Federal Assembly of the Czechoslovak Socialist Republic, the Central Committee of the Communist Party Czechoslovakia, the Institute of Contemporary History of the Academy of Sciences of the Czech Republic.

It is determined that contemporary Czech researchers paid much attention to the events of «Prague Spring» in Czechoslovakia in 1968-1969, trying first of all to draw a parallel and to find common and

distinctive features with the events in different Central European countries (1956 - Hungary, 1980 - Poland). There are also works that cover the regional dimension of the events of the late 1960s - early 1970s. A number of works describe the process of activating civil society in Czechoslovakia in 1968. A separate area of studies deals with the international dimension of the «Prague Spring» and its impact on the states of the Soviet bloc. These studies are conducted in close cooperation with historians from other countries. Comprehensive studies on the history of Czechoslovakia in 1968-1969 have not been made yet by Czech authors, although the work in this direction continues.

В статье автор проанализировал основные направления исследований «Пражской весны» 1968 г. в Чехословакии современной чешской историографией. Указано особенности современного состояния изучения проблемы чешскими учеными. За объемом это едва ли не наибольший массив публикаций с новейшей истории. В исследованиях чешских историков широко используются материалы и документы засекреченных раньше компартийных, государственных архивов и архивов правоохранительных органов как центральных, так и региональных.

Определено, что чешские исследователи активно изучали события «Пражской весны» в Чехословакии 1968-1969 гг., пытаясь прежде всего провести параллель и найти общие и отличительные черты с событиями в разных центральноевропейских странах (1956 г. – Венгрия, 1980 г. – Польша). Комплексных исследований посвященных истории Чехословакии 1968-1969 гг. чешскими авторами еще не проведено, хотя работа в этом направлении продолжается.

Ключевые слова: «Пражская весна», историография, Чехословакия.

Темі «Празької весни» та її політичній поразці завжди приділялась значна увага як у світовій історичній славістиці загалом, так і в чеській зокрема. Новий етап вивчення політичної історії Чехословаччини кінця 1960-х років чеські історики та суспільствознавці започаткували після «оксамитової» революції 1989 р. За обсягом це чи не найбільший масив публікацій з новітньої історії. У дослідженнях чеських істориків широко використовуються матеріали і документи засекречених раніше партійних, державних та правоохоронних архівів, які знаходяться у Центральному державному архіві Чеської Республіки (м. Прага) та Словацькому національному архіві (м. Братислава).

На початку 1990-х років з'являються роботи А. Бенчіка, Й. Доманського, Я. Навратіла «21 серпня 1968 р.» (1990), «Військовики і «Празька весна» 1968 р.» (1990), Ї. Ванчури «Надії та розчарування. Празька весна» 1968 р.» (1990), К.Каплана «Чехословаччина у 1967-1969 рр.» (1993), збірник «Метаморфози «Празької весни» 1968-1969 рр.: Студії та документи про некапітулянтські позиції в чехословацькому суспільстві» (1993 р.), які оприлюднюють численні антиінтервенційні та прореформаторські відозви, заяви, звернення, листи, протести представників чехословацької громадськості з матеріалів преси і фондів архівів Федеральних Зборів ЧССР, ЦК КПЧ, Інституту сучасної історії АН ЧР [1; 2; 33; 25].

Розвиток економічних ідей у Чехословаччині кінця 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. висвітлює у своїй праці З. Грдлічкова. Вона розглядає еволюцію чеської економічної думки в контексті економічної політики. Автор аналізує теоретичну спадщину чеського економіста Честміра Кожушніка, процес еволюції його поглядів, а також його участь у дискусії про взаємозв'язок між планом і ринком і вплив його ідей на економічну концепцію О. Шіка [9].

Складні взаємини чеських і словацьких письменників-комуністів із партійним керівництвом у 1963-1968 рр. розкриває у своїх працях Я. Мервет. Автор акцентує увагу на окремих випадках, які можуть розглядатися як больові точки тогочасної офіційної культурної політики та беззаперечні вісники майбутнього процесу реформ «Празької весни» 1968 р. На тлі подій «Празької весни» Я. Мервет розкриває еволюцію реформаторських ідей письменників, показує зміни у ставленні письменників до поточної політики партійного керівництва А. Новотного та О. Дубчека, а також диференціацію думок усередині Спілки письменників Чехословаччини, характеризує її як важливу інформаційно-пропагандистську організацію зі значним політичним і соціальним впливом. Концепція Я. Мервета виходить за межі суто національного визначення теми і фокусується на відмінностях у підході словацьких і чеських письменників до своїх політичних еліт. Він намагається відповісти на запитання про причини відмінних соціальних процесів в обох частинах країни наприкінці шістдесятих років. Незважаючи на те, що процес реформування в Чехії та Словаччині мав подібні тенденції, авторові вдалося уникнути тематичних паралелей між Прагою і Братиславою, відійти від заїждженої схеми, заснованої на чеській «демократизації» і словацькій «федералізації», спробувати зрозуміти внутрішню логіку процесу лібералізації в Чехії та Словаччині, яка визначалася різним історичним і культурним минулим [17; 16].

Окремо слід відзначити чотиритомну колективну працю за редакцією П. Яноушека «Історія чеської літератури 1945-1989 рр.», у якій на значній документальній базі всебічно висвітлюється розвиток

чеської літератури в період після Другої світової війни до падіння комуністичного режиму в 1989 р. Це проект Інституту чеської літератури Чеської Республіки, авторами публікацій у якому є понад п'ятдесят літературознавців із різних установ, в основному філософських і педагогічних факультетів чеських і моравських університетів. Автори висвітлюють літературні події в більш широкому соціальному, політичному і культурному контекстах [4;5].

Атмосферу, у якій починає формуватись інтелектуальна основа «Празької весни», розглядають у своїх працях В. Пречан, Я. Рупнік [23;29].

Питанню взаємовпливу науки й політики, науки та ідеології в Чехословаччині в 60-х рр. ХХ ст. була присвячена наукова конференція «Чеська наука і «Празька весна» (1963-1970)», що проходила в Празі 22-23 листопада 2000 р. Зазначена проблема розкривається через аналіз широкого спектра питань, зокрема таких, як реакція чехословацького студентства на «Програму дій КПЧ» та його роль у «Празькій весні»; діяльність Чехословацької АН у 1952-1970 рр.; відродження чехословацької соціології та дослідження чехословацького суспільства в 1967 р.; а також розвиток історичної науки у 1967-1971 рр. [3]

Фундаментальною працею, що присвячена проблемі діяльності громадських організацій періоду «Празької весни», є робота Ї. Гоппе «Опозиція 68: соціал-демократи, КАН та К-231 у період «Празької весни». Усупереч поширеній традиції акцентувати увагу на політичних, міжнародних або військових аспектах «Празької весни», автор предметом свого дослідження обрав процес активізації громадянського суспільства в Чехословаччині в 1968 р. Він, на основі ретельного вивчення потужної джерельної бази, розглядає діяльність соціал-демократичної партії, КАНу, К-231, що виступали проти монополії КПЧ на владу і за відновлення багатопартійної демократії. Авторіві вдалося уникнути тенденційності в оцінках, що дозволяє робити самостійні висновки про діяльність цих громадських об'єднань [8].

Серед праць, присвячених ролі засобів масової інформації (ЗМІ) в поширенні демократичних ідей, особливо варто відзначити колективну працю «Історія чеських ЗМІ ХХ ст.». Автори Я. Кончелік, П.Вечержта, П.Орсаг коротко, але чітко висвітлюють зміни, що відбулися в друкованих періодичних виданнях, на радіо, телебаченні, у кіно в 1918-1992 рр. Вони демонструють ставлення ЗМІ до соціальної та політичної ситуації, підкреслюють роль цензури. Лаконічно, але водночас вичерпно висвітлюють проблему підпорядкування ЗМІ КПЧ, а також діяльність самвидаву та емігрантських видань [6].

Особливий інтерес викликає колективна праця «Історія чеської соціології», що вийшла друком у 2014 р. Ґрунтовна праця є першою спробою комплексного аналізу розвитку чеської соціології з моменту її зародження в ХІХ столітті до сьогоднішнього. У праці значна увага приділена розвитку чеської соціології періоду будівництва комунізму (1948-1989 рр.). Авторам праці вдалося показати перетворення теоретичних, методологічних та ідеологічних парадигм у їх профільному та соціальному контексті та внесок соціології у процес демократизації суспільства Чехословаччини [19].

Цінним внеском в дослідження історії економічної реформи в Чехословаччині в 60-х рр. ХХ ст. є монографія К. Кованди. У роботі розглядається питання виробничих рад, яке є одним з найбільш обговорюваних питань в контексті сучасної економічної думки. В участі працівників в управлінні промисловими підприємствами керівництво КПЧ вбачало небезпеку для монополії своєї влади, бо це загрожувало становищу державного і господарського апарату, тому це питання не обговорювалося публічно до 1968 р. Автор аналізує еволюцію цієї ідеї протягом 1968 р. Заключна частина книги присвячена дискусії навколо закону про соціалістичне підприємство. Ця дискусія не припинялася навіть після радянської окупації і була згорнута лише після приходу до влади Г.Гусака в квітні 1969 р. [12]

Регіональний вимір подій кінця 1960 – початку 1970-х років знаходимо у роботах Е. Гімеша, Ф. Коуделки, К. Їржіка, А. Кнопа, Р. Прокопа (північна і центральна Моравія), А. Гини (Західна Чехія), Л. Пржігоди, К. Маняка (північночеський Ліберець) та ін. [22;11;10;26;15].

Чехословацьку історіографію 1945-1989 рр. досліджує у своїй роботі Ї.Ганзал. Автор зробив огляд розвитку чеської історіографії та долі її творців у 1945-1989 роках. Він проаналізував період між двома переломними датами (лютий 1948 р. і серпень 1968 р.) і на основі літератури та джерел показав, як частина істориків опиралася і намагалася працювати чесно, а частина піддалася тоталітарній комуністичній ідеології. Ї. Ганзал також розглядає розвиток самвидаву після 1969 р. і діяльність чехословацьких істориків у вигнанні [7]. Партійній історіографії 1950-1970-х років та її перманентному балансуванню між догматичним сталінізмом і реформаторськими ідеями присвячена робота В.Соммера [31].

Окремий напрям студій стосується міжнародного аспекту «Празької весни» та її впливу на держави радянського блоку. Ці дослідження проводяться у тісній співпраці з істориками інших країн. С.Міхалек дослідив ставлення до чехословацької кризи з боку США, країн Заходу та ООН [18]. Неоднозначну політику Румунії та Югославії до подій «Празької весни» аналізують у своїх роботах М. Ретеган та Я. Пелікан [21]. Вплив подій 1968 р. у Чехословаччині на польське суспільство є предметом наукового

інтересу Л. Пайорека, Р. Квапіса, П. Мадайчука та ін. У своїх роботах на основі широкого кола джерел і літератури вони розглядають та аналізують форми й методи агітаційно-пропагандистської роботи центральних і місцевих компартійних органів, спрямованих на виправдання зовнішньої політики ПНР. Автори стверджують, що, незважаючи на масовані ідеологічні кампанії, існували й функціонували канали проникнення в Польщу об'єктивної інформації про події в ЧССР, про курс партійно-державного керівництва Чехословаччини на оновлення суспільства, проведення реформ у політиці, економіці, культурі, забезпечення прав і свобод громадян. Висвітлена також роль польського війська в окупації ЧССР [20;13;14]. Ставлення Болгарії до чехословацьких подій розглядає дослідниця І. Скалова [30]. Вплив подій 1968 р. у Чехословаччині на східнонімецьке суспільство та роль вищого керівництва НДР у прийнятті рішень дежав ОВД досліджують Л. Пріс, В. Курал, М. Вілке, М. Тантцшер [24; 32].

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасні чеські дослідники приділили значну увагу подіям «Празької весни» у Чехословаччині 1968-1969 рр., намагаючись насамперед провести паралель та знайти спільні та відмінні риси з подіями у інших центральноєвропейських країнах (1956 р. – Угорщина, 1980 р. – Польща). З'являються також роботи, які висвітлюють регіональний вимір подій кінця 1960 – початку 1970-х років. Низка праць присвячена процесу активізації громадянського суспільства в Чехословаччині в 1968 р. Комплексних досліджень, присвячених історії Чехословаччини 1968-1969 рр., чеськими авторами ще не проведено, хоча робота у цьому напрямку продовжується.

Джерела та література

1. Benčík A. Vojáci a «Pražské jaro» 1968 / A. Benčík, J. Navratil. – Praha: Sdružení Vojenská obroda, 1990. – 54 s.
2. Benčík A. 21. srpen 1968 / A. Benčík, J. Domaňský. – Praha: Tvorba, 1990. – 156 s.
3. Česká věda a Pražské jaro (1963–1970) sborník z konference (Praha 22–23 listopadu 2000) / Editoři svazku B. Zilinská, P. Svobodný. – Praha: Karolinum, 2001. – 426 s.
4. Dějiny české literatury 1945–1989 II., 1948-1958 / [zpracoval kolektiv autorů pod vedením P. Janouška]. – Praha: Academia, 2007. – 552 s.
5. Dějiny české literatury 1945–1989 III., 1958-1969 / [zpracoval kolektiv autorů pod vedením P. Janouška]. – Praha: Academia, 2008. – 691 s.
6. Dějiny českých médií 20 století / J. Končelík, P. Večeřa, P. Orság. – Praha: Portál, 2012. – 312 s.
7. Hanzal J. Cesty české historiografie 1945-1989 / J. Hanzal. – Praha: Karolinum, 1999. – 273 s.
8. Hoppe J. Opozice' 68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara / J. Hoppe. – Praha: Prostor, 2009. – 383 s.
9. Hrdličková Z. Přínos Čestmíra Kožušníka českému ekonomickému myšlení (v kontextu diskuze o plánu a trhu): dizertační práce / Z. Hrdličková. – Brno: Masarykova univerzita, 2011. – 174 s.
10. Hyna A. Československá krize 1967 – 1970 a západní Čechy / A. Hyna – Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. – 186 s.
11. Jiřík K. Rok 1968 a počátky normalizace v Ostravě / K. Jiřík, A. Knop, R. Prokop. – Praha: ÚSD AV ČR. – 46 s.
12. Kovanda K. Zápas o podnikové rady pracujících, 1968–1969 / K. Kovanda. – Praha: ÚSD AV ČR, 2014. – 176 s.
13. Kwapis R. Praska Wiosna / R. Kwapis – Torun: Wyd. A. Marszałek, 2004. – 290 s.
14. Madajchuk P. Cień roku '68 / P. Madajchuk – Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 2012. – 218 s.
15. Maňák J. Od ustupu k porážce, od omezování k likvidaci. Postup «normalizace» a jeho vyvrcholení v «očistě» liberecké okresní orgánizace KSČ / J. Maňák. – Praha: ÚSD AV ČR, 2011. – 169 s.
16. Mervart J. Inspirace – Pražské jaro 1968: E. Goldstücker, R. Kalivoda, K. Rjšik, M. Kundera, A.J. Liehm / J. Mervart. – Praha: Sumbalon, 2014. – 195 s.
17. Mervart J. Naděje a iluze: Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let / J. Mervart. – Brno: Host, 2010. – 376 s.
18. Michalek S. Rok 1968 a Československo: postoj USA, Zapadu a OSN / S. Michalek – Bratislava: Prodama, 2008. – 290 s.
19. Nešpor Z.R. Dějiny české sociologie / Z.R. Nešpor. – Praha: Academia, 2014. – 668 s.
20. Pajorek L. Polska a «Praska Wiosna»: udział Wojska Polskiego w interwencji zbrojnej w Czechosłowacji w 1968 roku / L. Pajorek. – Warszawa: Agencja Wyd. Egros, 1998. – 335 s.
21. Pelikan J. Jugoslavié a Pražské jaro / J. Pelikan. – Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta - Toggá, 2008. – 377 s.
22. Počátky normalizace na severní a střední Morave. Sborník studií / Uspoř. E. Gimeš, F. Koudelka. – Praha: ÚSD AV ČR, 1996. – 136 s.
23. Prečan V. Gustáv Husák – prezidentem ČSSR / V. Prečan // V kradeném čase. Výběr ze studií článků a úvah z let 1973-1993. – Brno, 1994. – S. 150–155.

24. Priess L. Die SED und der Prager Frühling 1968: Studien des Forschungsverbundes SED-Staat an der Freien Universität Berlin / L. Priess, V. Kural, M. Wilke. – Berlin : Akademie Verl., 1996. – 300 s.
25. Proměny Pražského jara 1968-1969. Sbornik studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti. Připravili a uspořádali J. Pecka, V. Prečan / ÚSD AV ČR. – Brno: Doplňěk, 1993. – 446 s.
26. Příhoda L. A potom přijely tanky: repetitorium udalosti roku 1968 v Liberci / L. Příhoda. – Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2009. – 191 s.
27. Retegan M. In the Shadow of the Prague Spring: Romanian Foreign Policy and the Crisis in Czechoslovakia, 1968 / M. Retegan. – Iași: The Center for Romanian Studies, 2000. – 248 s.
28. Retegan M. 1968 – ve stínu Pražského jara: črta k rumunske zahranični politice / M. Retegan. / Z rum. orig. přel. J. Lukešova. – Praha: Argo, 2002. – 233 s.
29. Rupnik J. Promeškané setkání. Roc 1965 v pohledu z Prahy / J. Rupnik // Soudobé dějiny. – 1996. – № 4. – S. 535–540.
30. Skalova I. Podíl Bulharska na potlačení Pražského jara 1968 / I. Skalova – Praha: Univerzita Karlova Filozofická fak., 2005. – 93 s.
31. Sommer V. Angažovane dějepisectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970) / V. Sommer – Praha: Lidové noviny - Filozofická fak. UK, 2011. – 508 s.
32. Tantzsch M. Massnahme «Donau» und Einsatz «Genesung»: die Niederschlagung des Prager Frühlings 1968/69 im Spiegel der MfS-Akten / M. Tantzsch – Berlin: Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR, 1998. – 145 s.
33. Vančura J. Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968 / J. Vančura. – Praha: Mladá fronta, 1990. – 156 s.

УДК: 94(477)930.1(075.3)

Світлана Батуріна

УКРАЇНА В ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ СУСІДНІХ КРАЇН (РОСІЯ, ПОЛЬЩА, БІЛОРУСЬ)

В статті проаналізовано репрезентацію української історії в білоруських, польських та російських підручниках (1991-2016). Визначено основні сюжети, тенденції представлення спільних періодів історії, конфліктів, формування бразу «іншого».

Ключові слова: Білорусь, Польща, Росія, підручник, історична політика, історія України.

In the article the representation of Ukrainian history in Belarusian, Polish and Russian textbooks (1991-2016) have been analyzed. The main plots, tendencies of representing common periods of history, conflicts, formation of braz «other» were determined.

Key words: Ukrainian history, Belarus, Poland, Russia, textbook, historical policy, history of Ukraine.

Ukraine had a complicated history of relations with its neighbors, periods of shared past - stay in the common state borders. This past somehow is interpreted in national historiographies and its evaluation and interpretation are transposed to the textbooks. The image of Ukraine conceived therein affects the formation of attitude towards all Ukrainian by the residents of those countries. Therefore, the analysis of such reception, in addition to purely scientific interest in the context of the study of the image of the «other», contributes to better understanding of the specific features of interethnic relations, in tracing the origins of myths and stereotypes in this area in order to favor their overcoming. – I analyzed more than 300 school textbooks for the period of 1991-2016 of three Ukraine's neighboring countries – (Russia, Poland, Belarus) with each of which Ukraine had a long history of being a part of the joint state formations: Grand Duchy of Lithuania, Rzeczpospolita (Commonwealth of Poland), Russian Empire, Soviet Union. This has left its mark on the perception of the image of Ukraine and its history in each of the neighboring countries. In general it should be stated that the history of Ukraine in didactic literature in Poland and the Russian Federation is not presented as a separate category. It is not included in the context of global or European historical process but it is seen almost exclusively as a part of national histories. Both in Russian and Polish didactic texts the information about Ukraine is present in the episodes relating to the common events of the historical past. For national historiographies and historical didactics of the neighboring countries (primarily concerning Russia and Poland) there is a specific set of historical personalities, events and facts of Ukrainian history which interpretation and evaluation fundamentally differ from the Ukrainian national discourse, myth.

В статье проанализированы репрезентация украинской истории в белорусских, польских и российских учебниках (1991-2016). Определены основные сюжеты, тенденции представления общих периодов истории, конфликтов, формирование образа «другого»

Ключевые слова: история Украины, Беларусь, Польша, Россия, учебник, историческая политика.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<i>Карпуніна Тетяна</i> ЗАРОДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	3
<i>Олійник Вікторія</i> ДО ІСТОРІЇ НАРОДНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ВИСТАВ В ЗИМОВІЙ КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ	11
<i>Ващук Дмитро</i> СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ В XIII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.	16
<i>Блануца Андрій</i> СТАРОСТИ/НАМІСНИКИ/ДЕРЖАВЦІ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XV – НА ПОЧАТКУ XVI СТ.: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА СТАТУС	20
<i>Гурбик Андрій</i> САМОВРЯДНІ ЗАСАДИ КОПНОГО СУДОЧИНСТВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (БІЛОРУСЬКИЙ КОНТЕКСТ)	21
<i>Горобець Віктор</i> КОЗАЦЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА МІСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ГЕТЬМАНАТІ: СИМБІОЗ ЧИ КОНФЛІКТНІСТЬ?	26
<i>Шандра Валентина</i> ЦЕХОВІ І РЕМІСНИЧІ УПРАВИ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ САМОВРЯДНИХ ЗАСАД В МІСТАХ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	30
<i>Томчук Любов</i> IWAN FRANKO W KULTURZE UKRAIŃSKIEJ	34
<i>Антипчук Надія</i> ЕПОХАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ	37
<i>Давидюк Руслана, Музичко Олександр</i> АНТОН СТРИЖЕВСЬКИЙ: ШЛЯХ УЕНЕРІВЦЯ ВІД ОДЕСИ ДО РІВНОГО	41
<i>Гон Максим</i> ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНО-ПЕРСОНАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ: ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗУНР	50
<i>Микитюк Тетяна</i> УКРАЇНСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО У СЕЙМІ І СЕНАТІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У 20-Х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ	55
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна, Лебедюк Єлизавета</i> ОСВІТНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВАНГЕЛЬСЬКО- РЕФОРМОВАНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	61
<i>Доброчинська Валентина</i> ГРАНІ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РОМАНА ПЩУКА (1881-1979 РР.)	65

<i>Старжець Володимир</i> ОПІР ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ РАДЯНСЬКОМУ ТОТАЛІТАРНОМУ РЕЖИМОВІ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1944-1953 РР.)	70
<i>Гуменюк Оксана</i> УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА СІМ'Я: СПЕЦИФІКА ПОБУТОВОГО ПРОСТОРУ	75
<i>Kundeus Oksana</i> FEATURES OF THE INFORMATION WAR OF RF AGAINST UKRAINE	78
<i>Візітвіє Юлія, Рогожина Катерина</i> ПРОЯВИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ДІАСПОРИ УКРАЇНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	84
<i>Ричко Вікторія</i> ІСТОРИЧНА РОЛЬ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЛІГІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ	88
<i>Приходько Петро</i> ПРОГНОСТИЧНА ОЦІНКА ПОДАЛЬШОЇ ДОЛІ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕРЕДУМОВ ТА ПРИЧИН ОКУПАЦІЇ КРИМУ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	93

РОЗДІЛ 2 ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>Озимчук Олег</i> УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВАНДАЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА	99
<i>Озимчук Олег</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЗВИ ТА ЗМІСТУ РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИХ ТИТУЛІВ	103
<i>Ціватий Вячеслав</i> ДЖЕФФРІ ЧОСЕР (1340-1400) – ДИПЛОМАТ, ПОЛІТИК, ПОЕТ (У ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ВИТОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ДИПЛОМАТІЇ)	107
<i>Константинов Валентин</i> СОБІТИЯ 1611 В РУМЫНСКИХ КНЯЖЕСТВАХ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ СУДЬБЫ МОЛДАВСКОГО КНЯЖЕСТВА	113
<i>Вавуліч Валентин</i> ОСМАНІЗАЦІЯ БАЛКАН. АКТ І. ЗАВОЮВАННЯ І ВОЛОДАРЮВАННЯ (ДО ПОЧАТКУ ХІХ СТ.)	118
<i>Шеретюк Руслана, Стоколос Надія</i> СКАСУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ ОРДЕНУ ПІАРІВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ЧИННИКИ ТА НАСЛІДКИ	122
<i>Сверова Ольга, Биков Олександр</i> РОСІЙСЬКИЙ БОНАПАРТИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ (ХІХ-ХХ СТ.)	128
<i>Плюта Наталія, Валюх Людмила</i> АНГЛО-ФРАНКО-НІМЕЦЬКЕ КОЛОНІАЛЬНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В АФРИЦІ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ СТ.): ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ЗАРУБІЖНИМИ ДОСЛІДНИКАМИ	132

Щавлінський Микола СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БІЛОРУСІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1918 РР.)	141
Жилюк Сергій ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТУ РЕЛІГІЙНОГО РЕФОРМАТОРСТВА ТА ЦЕРКОВНОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ НА ВСЕРОСІЙСЬКОМУ ПОМІСНОМУ СОБОРІ 1917-1918 РР.	145
Боголейша Свєтлана ПРИЧИНИ И ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ ЛИТОВСКО-БЕЛОРУССКОЙ ССР (CAUSES AND STAGES OF CREATION OF THE LITHUANIAN-BYELORUSSIAN SSR)	149
Levchuk Iryna THE POLITICAL MEANING OF WOMEN'S ORGANIZATIONS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC: THE NATIONAL FACTOR	153
Шульган Марина УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ КОНФЛІКТ 1943 РОКУ: ІСТОРИЯ ТА СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ	161
Pawlak Mateusz WYBRANE WSPOMNIENIA WOJENNE WIEŻNIÓW NIEMIECKIEGO OBOZU KONCENTRACYJNEGO AUSCHWITZ-BIRKENAU	164
Нак Elżbieta ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ ZDZISŁAWA BEKSIŃSKIEGO	171
Кузло Дарина ВПЛИВ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД НА ПРОЦЕС ПАДІННЯ КОМУНІСТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ТА В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	175
Опанасюк Тетяна ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА РФ 2000 р.: ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ	180
Kaczmarzyk Jan PRZYCZYNY I SKUTKI WOJNY NARKOTYKOWEJ W MEKSYKU W LATACH 2004-2010	185
Опанасюк Ірина ТРАДИЦІОНАЛІЗМ ТА ВЕСТЕРНІЗАЦІЯ В ПРИЗМІ СИСТЕМИ ДЖЕРЕЛ ПРАВА І ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	187
Вавуліч Валентин, Черній Валерій СУЧАСНИЙ СТАН ТУРЕЦЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ВІДНОСИН	191

РОЗДІЛ 3 ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Федоришин Микола ЗАХІДНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОЇ ВОЛОСТІ У ХІІ СТ.	196
--	-----

<i>Десятничук Ігор, Десятничук Ілля</i> ВИБОРИ ДО ПЕРШОЇ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	204
<i>Бородинська Ліна</i> СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН У С. ПОСНИКОВІ НА РІВНЕНЩИНІ (1918-1939 РР.)	209
<i>Ярошик Роман</i> ГОЛОКОСТ У МІСТІ РІВНЕ	215
<i>Галуха Любов</i> РУСИФІКАТОРСЬКА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	217
<i>Грималюк Оксана</i> БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКОВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	225

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

<i>Підлужна Ольга</i> ДОКУМЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ІСТОРІЇ П'ЯТИДЕСЯТНИЦЬКИХ ГРОМАД НА ВОЛИНІ	231
<i>Мартинчук Світлана</i> ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	236
<i>Гончар Ольга</i> УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ ХІХ СТ. (ДО 200-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА)	244
<i>Пазюра Наталка</i> ЗМІСТ ТА ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАРОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСЕРВАТИЗМУ	248
<i>Кузьміна Ірина</i> РОЛЬ МЕЦЕНАТІВ У РОЗВИТКУ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Ф. ШТЕЙНГЕЛЯ)	251
<i>Постоловський Руслан</i> «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 Р. У НОВІТНІЙ ЧЕСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	257
<i>Батуріна Світлана</i> УКРАЇНА В ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ СУСІДНІХ КРАЇН (РОСІЯ, ПОЛЬЩА, БІЛОРУСЬ)	261
<i>Михальчук Роман</i> НОВІ СВІДЧЕННЯ ПРО ГОЛОКОСТ У МІЗОЧІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ УСНОІСТОРІЧНОГО ПРОЕКТУ В ЛИПНІ – СЕРПНІ 2016 р.)	265
<i>Голубеў Валянцін</i> АБШЧЫНА Ў БЕЛАРУСІ ХVІ-ХVІІІ СТ.: ЭВАЛЮЦЫЯ ТЭРМІНА	274

РОЗДІЛ 5 РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Дятлов Володимир

АКТУАЛЬНЕ ВИДАННЯ НА ТЛІ ПРОЦЕСУ «BREXIT»

(Рецензія на монографію: Грубінко А.В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.): монографія / А.В. Грубінко. – Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. – 640 с.)279

Томчук Любов

ІСТОРИЯ «ВІКУ ЖІНОК»282

Галуха Любов

ЦЕРКВА ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ

СЕЛА ПОСНИКІВ НА РІВНЕНЩИНІ

(Рец.: Бородинська Л. Осібно, але воєдино.

100-річчя церкви євангельських християн-баптистів с. Посників на Рівненщині. –

Рівне: Дятлик. – М., 2017. – 296 с.)293

Вирський Дмитро

МОНАСТІРСЬКІ МАЄТНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІСЦЕВЕ УПРАВЛІННЯ

ТА САМОВРЯДУВАННЯ НА КРЕМЕНЧУЧЧИНІ ПІСЛЯ КОЗАЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

СЕРЕДИНИ XVII СТ.294

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 29

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук, Владислав Самсонюк**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 1.12.2017 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Наклад 300. Обл.-видав. арк. 35,6. Замовлення № 209/1.

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
вул Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

А 43 Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. – Вип. 29. – Рівне : РДГУ, 2017. – 305 с.

УДК 94(477) + 94 (100)
ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017